

Ing. Michal Blahout

Vliv Dunning-krugerova efektu na přijímání a prosazování reforem a veřejnou volbu

Vědecký seminář doktorandů VŠFS, 30. ledna 2013, VŠFS, Estonská 500, Praha 10

ÚVOD

Každý člověk jistě někdy zažil debatu, při níž logicky vyvrátil argumenty svého oponenta, který se ovšem i potom choval, jako by jeho argumenty a názory byly nedotčeny a stále platily. Tito lidé se jednak ve svém názoru mýlí, ale zároveň nejsou schopni pochopit, že se mýlí a tím svůj názor změnit. Vzniká tu jistý rozpor mezi něčí představou o svých schopnostech a jeho skutečnými schopnostmi. Tohoto jevu si všimli dva sociální psychologové David Dunning a Justin Kruger a provedli řadu experimentů.

Tento jev se nejlépe ukáže na příkladu, který uvádí na začátku své práce Dunning a Kruger. Jedná se o příběh jistého zloděje, který za bílého dne, aniž by se jakkoliv maskoval, vyloupil dvě banky. Když byl posléze zadržen policií, tvrdil, že je nevinný, že proti němu nemají důkaz. Policie ho tedy konfrontovala se záznamy z bezpečnostních kamer. Na to odpověděl pouze: „Vždyť jsem použil šťávu.“ Ukázalo se, že tento muž se domníval, že když se potře citronovou šťávou, bude pro bezpečnostní kamery neviditelný. Podobný případ jsme mohli zaznamenat i nedávno ve zprávách, kdy jeden lupič věřil, že díky kouzlu od šamana je neviditelný a tak stál u bankomatu a bral lidem peníze z ruky, jako by se nic nedělo. Tyto příběhy vyvolávají jednak pobavení, jednak úžas nad rozporem ve víře daného zloděje ve své schopnosti a jeho skutečnými schopnostmi.

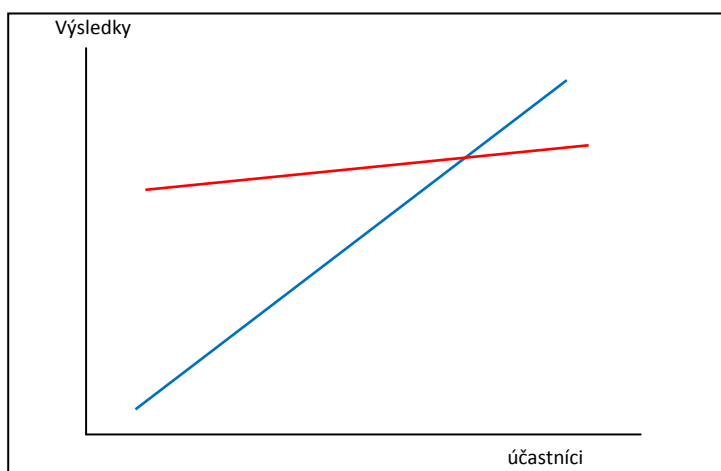
Výše zmíněný případ je příkladem opravdu extrémního projevu přecenění vlastních sil, ale podobnému efektu do jisté míry podléhá každý člověk. Jsou oblasti, kde to tolik nevadí, ale pak jsou oblasti, kde takové jednání může mít fatální následky. Jednou z takových oblastí je kupříkladu systém uplatnění veřejné volby, nebo přijímání a prosazování reforem.

Cílem této práce je popsat Dunning –Krugerův efekt a poznatky z něho vyplývající a popsat jeho vliv na veřejnou volbu a vznik a prosazování reforem.

1. Dunning –Krugerův efekt

Jedná se o poměrně novou studii, kterou publikovali v roce 1999 David Dunning a Justin Kruger. Tato studie zkoumá rozpor v lidských schopnostech a způsobu, jak je lidé vnímají. Dunning a Kruger provedli experiment, při němž vzali škálu dobrovolníků s rozdílnými schopnostmi. Požádali je, aby si udělali řadu testů zaměřených na různé schopnosti, logiku, znalosti, gramatiku atd... Poté rozřadili dobrovolníky od nejhoršího po nejlepší podle toho, jakých výsledků dosáhli. Následně byli účastníci testu požádáni, aby sami zhodnotili svůj výkon v daném testu ve vztahu k ostatním účastníkům, tedy zda se domnívají, jestli jejich výsledky budou spadat do kategorie těch podprůměrných, průměrných, či nadprůměrných. Výsledek byl následující:

Graf 1: Reálné výsledky testu spolu se sebehodnocením účastníků testu.

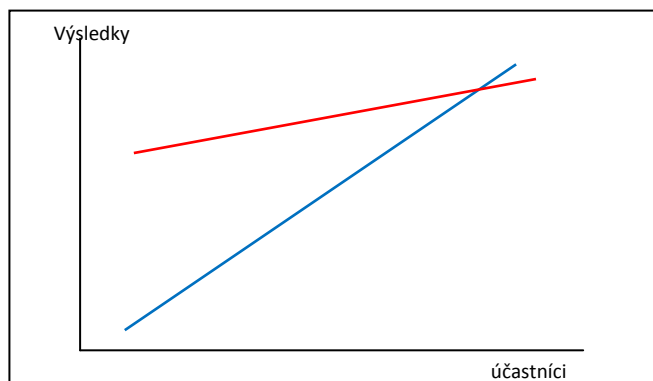
Zdroj: Vlastní zpracování

V grafu 1 můžeme vidět, jaký byl výsledek. Na vodorovné ose jsou účastníci seřazeni od nejméně schopných po ty nejschopnější. Na svislé ose hodnoty dosažených výsledků. Modrá čára ukazuje jakých, skutečných výsledků účastníci testu dosáhli. Červená čára ukazuje, jak sami ohodnotili své výsledky. Už z prvního pohledu je patrný velký nepoměr mezi skutečnými a domnělými výsledky těch nejméně schopných účastníků. Ovšem čím lepší výsledky, tím se rozdíl mezi skutečnými a domnělými výsledky zmenšuje. U těch nejvíce schopných jedinců jsou skutečné výsledky dokonce lepší, než ty domnělé. Můžeme tedy

z toho vyvodit, že schopnější lidé jsou i lépe schopni ohodnotit své schopnosti. Tento efekt lze pozorovat ve všech oborech i napříč věkovými a národnostními skupinami.

Zajímavé zjištění je i fakt, že ti nejschopnější své schopnosti podceňují. Ovšem není to proto, že by nedokázali své schopnosti relevantně zhodnotit, ale díky tomu, že podle sebe hodnotí ostatní účastníky a tím je přeceňují. Každý, kdo někdy něco vysvětloval a posléze testoval jeho znalosti, tak se setkal s tím, že od ostatních očekával lepší výsledky. Člověk schopný v dané oblasti má dostatečné dovednosti a znalosti, díky kterým je pro něj řešení případných problémů, či úkolů velmi snadné a věří, že ostatní jsou podobně schopní, jako on. Dunning s Krugerem udělali ještě jeden sub experiment, který je znárodněn na grafu číslo 2.

Graf 2: Reálné výsledky testu spolu s upraveným sebehodnocením účastníků testu.

Požádali účastníky z nejnižšího a nejvyšší kvartilu, aby se seznámili s výsledky ostatních účastníků experimentu. Tím získali povědomí o tom, jak si na tom stojí ostatní. Poté požádali, aby revidovali své rozhodnutí o vlastních schopnostech. Výsledek je vidět ve druhém grafu. Zatímco ti nejschopnější upravili své sebehodnocení tak, že se více blížilo realitě, ti nejméně schopní své sebehodnocení téměř nerevidovali.

Neschopní lidé v daném oboru trpí následujícími chybami:

1. Jejich neschopnost jim brání dosáhnout dobrých výsledků.
2. Díky své neschopnosti nejsou schopni rozpoznat svojí neschopnost.
3. Kvůli tomu, že si nejsou vědomi své neschopnosti a svých chyb, nemohou se z nich poučit a tím jsou nuceni k jejich opakování.

4. Jelikož nejsou schopni poznat svoji chybu a žijí v iluzi o svých schopnostech, tak když jsou konfrontováni se svými špatnými výsledky, mají tendenci svádět svá špatná rozhodnutí na externí faktory.

Záměrně se v textu mluví o schopnostech, nikoliv o inteligenci¹. Inteligentní člověk může mít vysoké IQ² a mít výrazné schopnosti v různých vědních oborech, ale tito lidé mívají malé EQ a díky tomu bývají neschopní například v sociálních interakcích. Tedy nezáleží na celkové inteligenci člověka, ale na jeho konkrétních schopnostech v daném oboru.

Méně úspěšní, kteří si nejsou vědomi pravé příčiny své neúspěšnosti, stále trpí iluzí, že si vlastně počínají dobře a mají tendenci si své špatné výsledky vysvětlovat vnějšími faktory. Jako například můžeme uvést: „Vytáhl jsem si špatnou otázku, šéf si na mne zasedl v práci.“ Je důležité říci, že někdy tyto vnější faktory mohou sehrát roli. Je ovšem důležité rozlišit, kdy je to relevantní a kdy nikoliv. Pokud jsou tyto faktory stálé, nebo časté, je nasnadě si uvědomit, že se jedná pouze o výmluvu. Pokud si člověk jednou vytáhne špatnou otázku a díky tomu dosáhne špatných výsledků u zkoušky, jedná se o náhodu, kterou nelze ovlivnit. Ovšem, pokud si ji podle svého zdání vytáhne pokaždé, tak to může brát jako indikátor, že je pod vlivem Dunnin-Krugerova efektu.

2. Vliv Dunnin-Krugerova efektu na přijímání reforem.

V předchozí kapitole jsme popsali zajímavý společenský jev, který popisuje rozpor mezi tím, jak lidé vnímají své schopnosti a jakými skutečnými schopnostmi disponují. Tento efekt se projevuje ve všech oblastech lidských znalostí a schopností, tedy i ve schopnosti pochopit a kriticky zhodnotit získané informace.

Dunning –Krugerův³ efekt se při vytváření a prosazování reforem projevuje v celé řadě podob. Prvním problémem je, že sestavování potřebných reforem je záležitostí politických agend. Agendy sice využívají názorů a doporučení odborníků z dané oblasti, ovšem není zaručeno, že si politici, kteří nemají v dané oblasti potřebné schopnosti, správně

---

¹ I když nízká inteligence vede k větší míře neschopnosti.

² IQ: Inteligenční kvocient. EQ: Emoční kvocient.

³ Dále jen D-K efekt.

uvědomí, co je podstata věci, pochopí doporučení formulována odborníky. A pokud k tomuto problému dojde, nebude tento problém odhalen, viz bod 2 D-K efektu.

Druhým případem kdy se projevuje D-K efekt při prosazování reforem je jejich interpretace. Interpretace reforem a jejich představení odborné i laické veřejnosti provádí představitelé politických stran, kteří nemusí nutně mít potřebné schopnosti k úplnému pochopení daných reforem, a tím může dojít ke špatné interpretaci veřejnosti a tedy už od samého počátku veřejnost pracuje s nepřesnými informacemi, což vede k nedorozuměním a tím přijmutí nevhodných reforem, nebo naopak odmítnutím reforem přínosných.

Posledním faktorem je pochopení představených reforem těmi, kterých se budou týkat. Běžný občan nemá dostatečné schopnosti na kvalitní posouzení předkládaných reforem, a tedy není schopen dobře zvážit přínos daných reforem, ať kladný, či záporný. Běžný člověk pak má pocit, že i když se rozhodl dobře, byl podveden, či využit a rezignuje na aktivní účast ve veřejném rozhodování. Přestává sledovat politiku a chodit k volbám, což pak ještě více snižuje jeho schopnosti a tím zvyšuje jeho ovlivnitelnost.

Tyto výše zmíněné projevy D-K efektu využívají skupiny založené na vzájemném krytí a porušování obecně platných zásad,⁴ aby tak ovládli systém a ovlivnili reformy již od samého počátku až po přijetí běžnými občany. Díky tomu dokážou reformy ovlivnit natolik, aby prosadili své zájmy a tak zvýšili své výplaty na úkor výkonnosti celého systému.

3. Vliv Dunnin-Krugerova efektu na veřejnou volbu.

„Naprostá většina rozhodnutí, která se činí na úrovni státu a jeho součástí, tedy veřejném sektoru, probíhá prostřednictvím veřejné volby, tj. prostřednictvím nějakého hlasování. Prostřednictvím veřejné volby se rozhoduje o tom, které činnosti (aktivity) bude stát zajišťovat, na co budou použity peníze (na co půjdou veřejné peníze), o výši veřejných

---

⁴ Podrobněji viz: BUDÍNSKÝ, Petr; VALENČÍK, Radim. Game theory (Redistribution and contextual games) as a tool for human behavior decoding. 2011. Praha: VŠFS, EUPRESS. ISBN 978-80-7408-058-6. Str.: 57-78.

příjmů a dalších otázkách. Má tedy smysl zkoumat, jak toto rozhodování probíhá, co jej ovlivňuje, má smysl rozebírat efektivnost toho rozhodování.“⁵

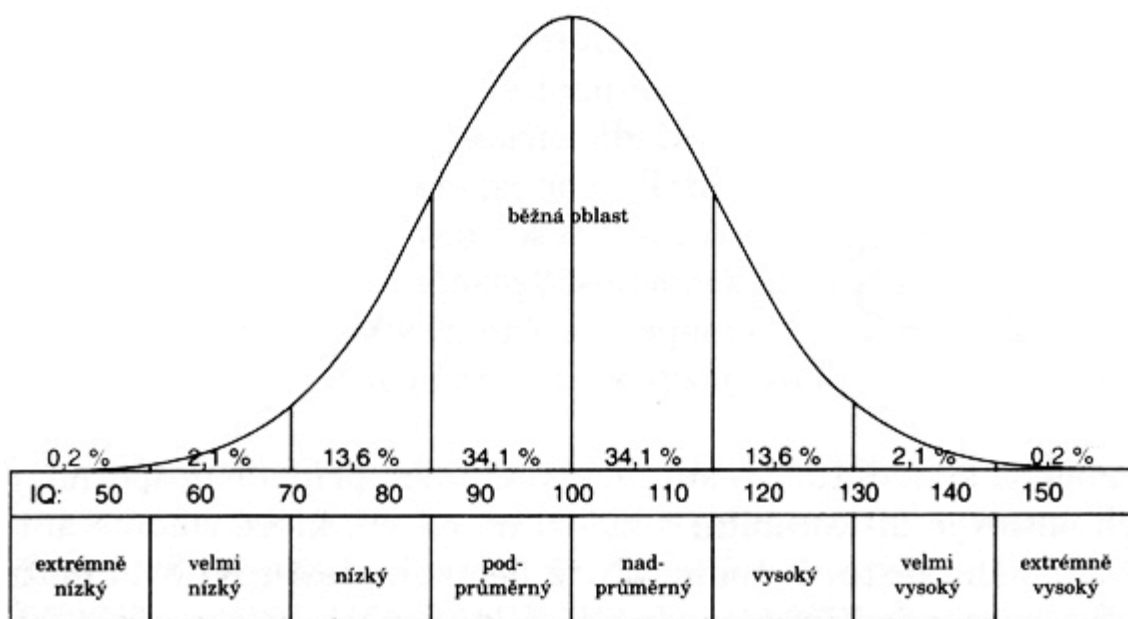
Podstatným problémem při posuzování veřejné volby je určení, kdo rozhoduje. Mohou rozhodovat buď všichni občané státu, v tomto případě se jedná o přímé rozhodování, nebo mohou ze svého středu vyvolit své zástupce, v tomto případě se jedná o zastupitelské rozhodování. Ve většině případů probíhá rozhodování prostřednictvím zastupitelů, jelikož by přímé rozhodování bylo velmi nákladné, ať už z pohledu realizace, nebo z pohledu obětovaného času běžného občana na získání příslušných informací. Ovšem z pohledu D-K efektu jsou oba dva případy nevhodné pro rozhodování o veřejných financích.

První případ, tedy přímé rozhodování, je nepochybně nejméně vhodný. Na rozhodování o dění a nakládání s veřejnými penězi se podílí všichni občané státu. Když pomineme nákladnost, zmíněnou v předchozím odstavci, tak stále víme, že se na rozhodování budou podílet všichni občané, tedy jednak ti, kteří mají schopnosti kvalitativně rozhodnout, tak i ti, kteří nemají dostatečné schopnosti pro kvalitativní rozhodování o daném problému. Proč tomu tak je ukazuje následující graf:

Graf č. 3: rozložení inteligence v populaci

---

⁵ HEISLER, Herbert; VALENČÍK, Radim; WAWROSZ, Petr. Mikroekonomie středně pokročilý kurz. 1. Vydání, 2. Dotisk, 2012. Praha: Vysoká škola finanční a správní o.p.s., 2010. 288 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-040-1. Str.: 240.

Zdroj: Mensa ČR.

V první kapitole bylo zmíněno, že D-K efekt nesouvisí s inteligencí, ale se schopnostmi ve zkoumaném problému. Tedy vysokoškolský pedagog bude jistě inteligentnější, než truhlář, ale pokud by předmětem zkoumání byly dovednosti v oblasti truhlářiny, tak by se vysokoškolský pedagog nacházel v dolním kvartilu, kdežto truhlář v kvartilu nejvyšším. Ovšem z pohledu veřejné volby se dá předpokládat, že člověk s vyšším inteligenčním kvocientem, má i větší schopnosti pro kvalifikované rozhodování, než člověk s menším inteligenčním kvocientem.

Důležitá otázka je, jak charakterizovat inteligenci: „Raymond B. Cattell, Hans Eysenck, Arthur R. Jensen a Richard Lynn, význační profesori a odborníci v oblasti inteligence a testování IQ, jsou podepsáni pod dokumentem, v němž dospěli ke shodě, že inteligenci lze definovat jako „obecnou duševní funkci zahrnující schopnost úsudku, řešení problémů, abstraktního myšlení, chápání složitých pojmů, rychlého učení a učení ze zkušenosti.“ Tito muži shodně tvrdí, že inteligence není pouze schopnost učit se z knih nebo úspěšně procházet testy, ale že jde spíše o odraz rozsáhlejší a hlubší způsobilosti chápat své okolí. Je důležité si uvědomit, že pro „inteligenci“ jsou klíčovými faktory „uchopení“, „určení smyslu“

a „vyřešení“. Tito profesori se také shodují, že IQ testy dokážou tuto obecnou funkci změřit a že většina standardizovaných IQ testů se zaměřuje víceméně na tytéž vlastnosti.“⁶

Jak je patrné z grafu 3, tak rozložení inteligence v populaci je sice rovnoměrné, ale z pohledu schopností daných lidí není zrovna příznivé. 50 % populace má průměrnou, až podprůměrnou inteligenci. 84,1 % má inteligenci jen 10 bodů nad průměrem či menší. Přičemž člověk s průměrnou inteligencí je snadno ovlivnitelný, například reklamou, nebo politickou lobby. Příliš nepřemýšlí v dlouhodobém horizontu a opakuje svá chybná rozhodnutí.

Daní lidé jsou pochopitelně schopni jednat racionálně a určit to, co chtějí, při čemž jim záleží na snaze maximalizovat svůj užitek. Ovšem nemají dostatečné schopnosti pro rozhodnutí o tom, co skutečně potřebují. Chovají se v podstatě, jako malé děti, které teď chtějí bonbóny, ale nepřemýšlí o tom, že by měli jíst zeleninu, kterou teď potřebují a že jim po oněch bonbónech bude v budoucnu špatně. Na toto jednání lidí již ekonomická teorie reaguje, i když ho nevysvětluje, a bere ho jako fakt. D-K efekt nám tak pomáhá pochopit například existenci poručnických a obecně prospěšných statků. „Poručnické a obecně prospěšné statky jsou zvláštním případem statků, které mají svůj původ v selhání individuálních preferencí, kdy subjekty v dostatečné míře nespotřebovávají statky, jež jsou pro ně prospěšné. .... Spotřeba poručnických statků je povinná.“⁷

Jako další příklad můžeme uvést legislativní zásahy státu, které jsou u lidí oblíbené, ale přesto je samotné poškozují. Nejzásadnějším příkladem může být popularita progresivního zdanění. Běžný občan nemá dostatečné schopnosti a znalosti v oblasti ekonomie, aby dokázal kvalitně zhodnotit tento navrhovaný zákon. Nezná pojem Lafferova

---

⁶ Mensa ČR. http://casopis.mensa.cz/veda/iq_inteligence_etnicka_prislusnost_a_pohlavi.html

⁷ HEISSLER, Herbert; VALENČÍK, Radim; WAWROSZ, Petr. Mikroekonomie základní kurz. 1. Vydání, 1. Dotisk, 2011. Praha: Vysoká škola finanční a správní o.p.s., 2010. 304 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-039-5. Str.: 249.

křivka, která udává vztah mezi daňovou sazbou a daňovým výnosem. Podstatou dané křivky, je, že se zvyšováním daňové sazby roste daňový výnos jen do určitého bodu, pokud daňová sazba překročí daný bod, tak daňový výnos začne klesat, což je případ zavedení progresivního zdanění. Běžný člověk je sice schopen dospět k racionálnímu závěru, že by stát potřeboval větší daňový výnos, ale již není schopen určit správný postup k jeho získání. Běžný člověk, pokud bude chtít co největší daňový výnos, bude prosazovat co největší daňovou sazbu a tak bude v podstatě svým jednáním poškozovat svůj záměr. Dalším podobným příkladem může být popularita zavedení minimální mzdy, nebo stejné mzdy za stejnou práci, které ve svém důsledku způsobují nezaměstnanost, kterou jistě chtějí lidé minimalizovat.⁸

Dalším faktorem potvrzující daný předpoklad je úvěrová situace v zemi. Tento jev dokazuje, že lidé nepřemýšlí v dlouhodobém horizontu a jsou schopni neustále opakovat svá chybná rozhodnutí, viz bod 3 D-K efektu. Existence úvěru je důležitým jevem, který uvádí ekonomiku státu do chodu. Málo kdy má dostatečné finanční prostředky, aby mohl sám realizovat své investiční příležitosti a tak si zajistí financování prostřednictvím trhu zapůjčených fondů. Bez existence trhu zapůjčených fondů, který přeměňuje úspory domácností na investice firem, by neměl kdo financovat nově vznikající podniky a inovace. Ovšem důležitým faktorem je struktura úvěrů. Běžní lidé si nepůjčují na statky investičního charakteru, jakými jsou například zakladatelské projekty firem, či koupě nemovitosti, ale půjčují se hlavně na statky spotřebního charakteru. Tím dokazují, že upřednostňují současný užitek před dlouhodobým. Jde jim o to v současnosti uspokojit své potřeby v podobě statků, na jejichž koupi nemají rozpočtové omezení a které nutně nepotřebují. Financování investičních statků za pomoci úvěru má smysl, jelikož u statků investičního charakteru lze předpokládat, že v budoucnu přinesou buď výnosy, nebo budou šetřit náklady, například koupě rodinného domu. Můžeme podotknout, že hlavně díky úvěrovému financování spotřebních výdajů domácností jsme mohli v minulých desetiletích zažívat vysoký hospodářský růst, ale platíme za to současnou hospodářskou krizí, kterou můžeme nazvat

---

⁸ Podrobněji rozebráno v příloze č. 1 a 2

dluhovou krizí. Také vyhýbání se řešení vzniklého problému se zadlužením je příkladem krátkodobého uvažování. V daném momentu si sice uleví od malé starosti, ale později budou muset řešit výrazný problém. Lidé taky svá chybná rozhodnutí neustále opakují. Berou si spotřební úvěry opakovaně, nebo dokonce se pokouší jedním úvěrem splatit druhý.

Lidé také neradi přejímají odpovědnost za svá chybná rozhodnutí a raději lžou sami sobě. Svá selhání poté dávají za chybu externím faktorům, které nemohou ovlivnit. Každý se jistě někdy setkal s někým, kdo byl schopen i po konfrontaci s pádnými a relevantními argumenty, či důkazy dále trvat na svém přesvědčení a odmítl svůj názor změnit. Celou naši historii provází lidstvo situace, kdy i přes zjevné důkazy nebyli lidé ochotni přijmout pravdu, která v dané době odporovala všeobecnému přesvědčení. Jako příklad můžeme uvést kacířské procesy s vědci na počátku novověku. Podobné pravdy, které není populární říkat, existují i v současnosti.

Jako příklad mohu uvést tvrzení, že Negroidní rasa je méně inteligentně schopná oproti rase Europoidní.⁹ Pokud by se toto tvrzení použilo v širší veřejnosti, tak by člověk jistě byl obviněn z rasismu. Ovšem toto tvrzení je podpořeno empirickým výzkumem, kdy bylo zjištěno, že negroidní rasa má o několik bodů nižší průměrný inteligentní kvocient.¹⁰ Ať už je daný výsledek dán vlivem prostředí, nebo genetickými předpoklady, je to fakt. A fakt jako takový není ani dobrý, ani zlý. Ovšem současné vnímání společnosti tento fakt bere jako negativní a ze svého rozhodování ho vylučuje, jelikož je nepopulární. Ale díky tomu dochází ke špatným rozhodnutím. Jelikož správné rozhodnutí lze učinit jen v případě přijmutí všech dostupných faktů. Dalším příkladem, se kterým se jistě každý setkal, je situace, kdy objevíte chybu v práci někoho jiného a na danou chybu ho upozorníte. Inteligentní člověk chybu zaznamená a opraví, ale velmi často se setkáme s nepříznivou reakcí, kdy dotyčný bere snahu o odstranění chyby, jako útok na svou osobu a projev osobního nepřátelství.

Na základě argumentů předložených v předchozích odstavcích můžeme konstatovat, že běžný člověk má malé schopnosti ke kvalitnímu rozhodování o tom, co potřebuje a co je pro něj nejlepší.¹¹ Zároveň se dá předpokládat, že své myšlení nezmění a s podobným přístupem budou přistupovat i při veřejné volbě. Prostřednictvím veřejné volby nejde

---

⁹ Je to dáno evolucí. Přežít v Evropě při doznívající době ledové vyžadovalo lepší schopnost uvažování a plánování a tedy větší inteligenci, než v Africe, kde bylo stálé klima.

¹⁰ I když stále trvá spor mezi environmentalisty a eugeniky.

¹¹ Na základě dat z grafu 3 můžeme vidět, že daných lidí je v populaci přibližně 84 %.

dosáhnout těch nejlepších řešení, ale pouze takových, které mají největší šanci na jejím základě projít.

System zastupitelského rozhodování do jisté míry dané nevýhody přímého rozhodování umenšuje, jelikož rozhoduje menší množství lidí a dá se předpokládat, že jsou to lidé inteligentnější a mají menší náklady obětované příležitosti při získávání informací. Ovšem ani volení zástupci nemají dostatečné schopnosti ke kvalifikovanému rozhodování ve všech oblastech. Navíc jsou voleni přímou volbou a tak je jejich prioritou zajistit setrvání ve své funkci a tak budou prosazovat řešení, která budou populární pro většinovou populaci, nikoliv ta nejefektivnější.

Závěr

Závěrem lze říci, že D-K efekt je ve vztahu k vytváření a prosazování reforem poměrně negativním jevem, který napomáhá skupinám založených na vzájemném krytí a porušování obecně platných zásad k prosazování svých zájmů a snižování výkonnosti systému. Tento jev ovšem nejde ze společnosti úplně vymýt. Vždy budou existovat rozdíly ve schopnostech jednotlivých účastníků. Dá se pouze omezit a to tak, že by se příprava, prezentace a realizace reforem nechala v rukách odborníků, nikoliv volených zástupců.

V práci byly dostatečně vysvětleny příklady nepříznivých projevů Duning-Krugerova efektu a podán důkaz o jeho validitě z pohledu rozložení inteligence ve společnosti. Přičemž z pohledu veřejné volby lze chápat inteligenci jako schopnost dostat ke správným závěrům. Přičemž pod pojmem správný závěr, je myšlena schopnost identifikace toho, co skutečně potřebují, nikoliv pouze to, co chtějí a pokud chtějí to, co potřebují, tak správně určit, co je potřeba k dosažení daného stavu.

Danou situaci lze řešit několika způsoby. Prvním způsobem by mohla být změna režimu, ovšem i ostatní systémy mají své nevýhody a umožňují skupinám založených na vzájemném krytí a porušování obecně platných zásad lépe proniknout do státních struktur a tím ovládnout systém, než režim demokratický. Další možností by bylo omezení volebního

práva. Toto omezení by rozhodně nemělo být podmíněno faktem, který uchazeči nebudou moci ovlivnit. Jako příklad lze uvést pohlaví. Ale mohlo být omezeno například prokázáním určité schopnosti, že daný žadatel o volební právo je schopen dostát správným závěrům. Schopnost by mohla být prokázána splněním určitých podmínek, jako například mít inteligenční kvocient minimálně 110 bodů, vysokoškolský titul, složení testu ze základů ekonomie, práva, či otestování morálních vlastností. Popřípadě kombinace těchto faktorů. Nejedná se o nic nového. Podobné omezení, než účastník prokáže patřičné schopnosti, nebo splní jistou podmínku, již v legislativě existuje. Jako příklad lze uvést podmínku dovršení věku 18 let, kdy stát uznává, že mladší občané by neměli dostatečné schopnosti dospět ke správným závěrům. Dalším příkladem může být získání řidičského průkazu, kdy žadatel musí prokázat určité schopnosti, aby ho získal. Tento instrument je zaveden, aby ti, co nemají dostatečné schopnosti k řízení auta, neohrožovali ostatní. Stejně tak ti, co nejsou schopni dosáhnout správných výsledků ve veřejné volbě, ohrožují budoucnost ostatních.

Tento systém se nazývá meritokracie, vláda schopných. „Je to forma vlády nebo jiné správy, kde lidé, kteří si to zaslouží, mohou jít do vyšších funkcí. Zásadou tedy je, že odměny a funkce jsou rozdávány dle schopností.“¹² Meritokracie, jako volební systém, zohledňuje jako spravedlivé nerovnosti pouze ty nerovnosti, kterou spojeny se schopnostmi daného člověka, nikoliv jeho vrozenými charakteristikami (rasa, pohlaví). Existují i námitky, že by se meritokracie mohla stát elitářskou, kde vládnout budou pouze, ti co mají nejlepší příležitosti.¹³ Jedná se o relevantní argument. Tento faktor závisí na kritériích, která by se stanovily pro získání volebního práva, tak aby závisely na schopnostech žadatele a nedala se dědit, jako například společenské postavení, či majetek.

Poslední kritérium, které je potřeba zvážit, je odolnost daných systémů proti ovládnutí strukturami založenými na vzájemném krytí a porušování obecně platných zásad. Současný systém, kdy se na veřejné volbě podílí celá populace, napomáhá těmto skupinám k ovládnutí systému. Jednak dochází k projevům D-K efektu, které dané skupiny využívají k prosazení vlastních zájmů. A ve velkém počtu účastníků veřejné volby je omezena schopnost sdílení informací a koordinace boje proti těmto strukturám. Pokud by účastníci veřejné volby měly vystoupit proti těmto strukturám a tak narušit jejich působení, muselo by

---

¹² HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5. s. 453. (česky)

¹³ Podrobněji: Michael Young; *Rise of the Meritocracy* („Vzestup meritokracie“); 1958

se dohodnout a kooperovat velké množství účastníků, kteří mají i rozdílné zájmy ve veřejné volbě a rozdílné úrovně schopností a tedy budou velmi těžko hledat prostor pro kooperaci. V meritokratickém systému by se veřejné volby účastnilo jednak menší množství účastníků a jednak jsou si z pohledu schopností bližších, takže by prostor pro kooperaci byl výrazně vyšší. Otázkou zůstává, zda by daná skupina dostatečně velká, aby nemohla být ovládnuta skupinami založenými na vzájemném krytí. Pokud by za schopné byli považováni ti, kteří by měli inteligenční kvocient na 110 bodů, bylo by to 16 % populace. Ale toto číslo by bylo ještě omezeno věkem 18 let, a pokud by se zapojily i testy pro prokázání schopnosti, tak by se číslo ještě umenšovalo. Ale pro konkrétní vyjádření chybí empirická data.

Použitá literatura:

1. BUDÍNSKÝ, Petr; VALENČÍK, Radim. Game theory (Redistribution and contextual games) as a tool for human behavior decoding. 2011. Praha: VŠFS, EUPRESS. ISBN 978-80-7408-058-6.
2. HEISLER, Herbert; VALENČÍK, Radim; WAWROSZ, Petr. Mikroekonomie základní kurz. 1. Vydání, 1. Dotisk, 2011. Praha: Vysoká škola finanční a správní o.p.s., 2010. 304 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-039-5.
3. HEISLER, Herbert; VALENČÍK, Radim; WAWROSZ, Petr. Mikroekonomie středně pokročilý kurz. 1. Vydání, 2. Dotisk, 2012. Praha: Vysoká škola finanční a správní o.p.s., 2010. 288 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-040-1
4. HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5. s. 453. (česky)

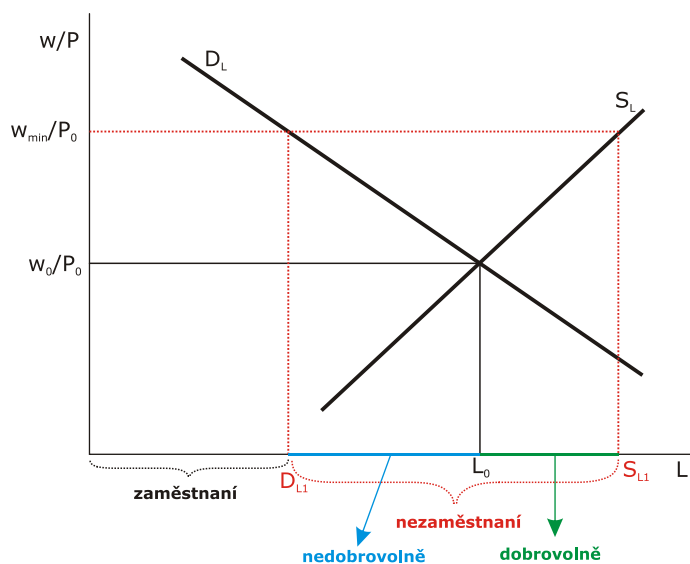
5. KRUGER, Justin; DUNNING, David. Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 1999, roč. 77, čís. 6, s. 121-1134.
6. WAWROSZ, Petr; HEISLER, Herbert; HELÍSEK, Mojmir; MACH, Petr. *Makroekonomie základní kurz*. 1. Vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2012. 376 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-059-3.

Internet:

Mensa ČR: http://casopis.mensa.cz/veda/iq_intelligence_etnicka_prislusnost_a_pohlavi.html

Přílohy:

Příloha 1:¹⁴

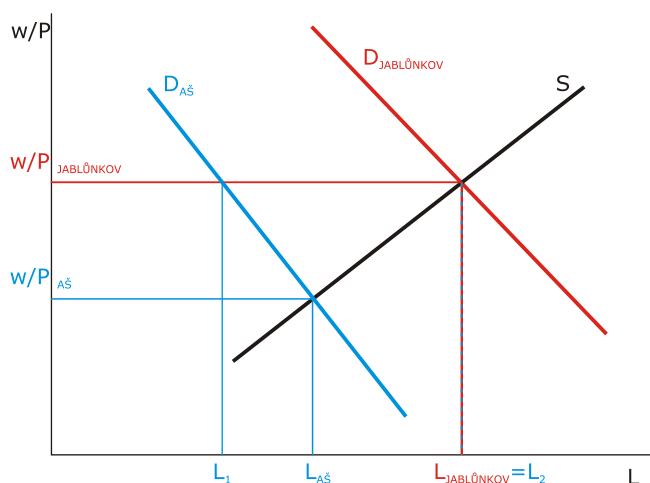

¹⁴ WAWROSZ, Petr; HEISLER, Herbert; HELÍSEK, Mojmir; MACH, Petr. *Makroekonomie základní kurz*. 1. Vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2012. 376 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-059-3.

w/P = reálná mzda, w_{min}/P_0 = minimální reálná mzda (stanovena zákonem či jiným právním předpisem), w_0/P_0 = tržní rovnovážná reálná mzda, L = počet zaměstnaných, S_L = tržní křivka nabídky práce, D_L = tržní křivka poptávky po práci

Při minimální reálné mzdě (w_{min}/P_0) nabízí práci S_{L1} osob, ale zaměstnavatelé chtějí zaměstnat (poptávají) pouze D_{L1} osob. Rozdíl $S_{L1} - D_{L1}$ jsou nezaměstnaní. Zvláště je třeba upozornit na rozdíl $L_0 - D_{L1}$, protože tito lidé by v případě neexistence minimální mzdy práci našli. Jinými slovy, jedná se o nedobrovolně nezaměstnané. Rozdíl $S_{L1} - L_0$ potom udává lidi, kteří by práci při tržní mzdě nehledali, tj. jedná se o dobrovolně nezaměstnané.

Příloha 2:¹⁵

¹⁵ WAWROSZ, Petr; HEISSLER, Herbert; HELÍSEK, Mojmír; MACH, Petr. *Makroekonomie základní kurz*. 1. Vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s.,

2012. 376 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-059-3.

Předpokládejme, že v Aši i v Jablunkově je stejná tržní křivka nabídky práce určité profese, tržní křivky poptávky po práci jsou ale odlišné – poptávka v Aši je nižší než poptávka v Jablunkově. Odlišná poloha křivek poptávky v těchto regionech způsobí, že lidé pracující v daných regionech budou zaměstnáni za odlišné mzdy.

Pokud by byla zavedena v Aši stejná mzda, která existuje v Jablunkově, tak by v Aši začalo nabízet práci L_2 osob, zaměstnavatelé by ale byli ochotni zaměstnat pouze L_1 osob. Rozdíl $L_2 - L_1$ by znamenal nezaměstnanost v Aši.